

SZŐKE LÁSZLÓ

A CIVIL ÚJSÁGÍRÁS A FÉLELEM ELLEN

Kérdezett Balázs Imre József

■ – 2010-ben oknyomozó blogot indított, amely a <http://www.fekete-feher.info> címen érhető el. Azóta ez a blog felkeltette a napisajtó és az internetes hírportálok figyelmét is, olykor tudtommal a százazres nézettség közelébe jutott egy-egy blogbejegyzés. Mi volt az elképzelése ezzel a bloggal a megindítás pillanatában, és mi az, amit, úgy érzi, sikerült megvalósítania általa?

– A Fekete-Fehér helyi közéleti (én)blognak indult, mert bár nem élek 2002 óta Székelyudvarhelyen, de próbálom követni a város mindennapjait. Egyértelmű volt, ha nem is írásban rögzített, de hallgatólagos kiegyezés történt a helyi médiát ellenőrző érdekcsoportok között arról, hogy a zűrés ügyeket nem a nyilvánosság, hanem fű alatt intézik/kezelik. Ezért aztán eltűntek a nyilvános viták, boldog közönybe süllyedt a helyi média érdeklődése és témaérzékenysége, holott a háttérben ott vannak a problémák, például a korrupció vagy az alvilág kérdése.

A korrupciógyanús ügyek még csak-csak napvilágot látnak, mert az egymásnak feszülő érdekcsoportok csatasorba állítják saját médiájukat egyik vagy másik oldal leleplezésére, de az alvilággal senkinek sem volt érdeke foglalkozni. Az áldozatok vagy sértettek ugyanis egyszerű emberek, olyanok, akik nincsenek a húsos fazék közelében, sőt a közösség periferiájára szorultak, érdekérvényesítés szempontjából hátrányos helyzetűek. Bizonyossá ez akkor vált számomra, amikor egy ártatlannak tűnő blogszavazás miatt néhány alvilági figura saját mobiltelefonjáról fenyegetett meg. A helyi média a fenyegetés tényéről sem mert beszá-

...fokozatosan kristályosodott ki, miként lehet bűnmegelőzés szempontjából is szerepe, netán visszatartó ereje egy nyilvános archívumnak, ahol nevet, arcot kaphatnak mindazok, akik a közösség úgymond sötét oldalát uralták eddig névtelenül és arctalanul...

molni, legfeljebb az *Index*en vagy a Duna TV-ben megjelent tudósításokból közölt távolságtartó kivonatokat.

Elsődleges céloom az volt, hogy az alvilág témája közbeszéd tárgya legyen, a blog heti tíz-tizenötezer egyedi székelyföldi látogatója pedig arra utal, hogy a kérdés igencsak foglalkoztatja a közvéleményt. Maga a forma véletlen, a blog személyes érintettség okán alakult fórumává az alvilággal kapcsolatos témáknak, fokozatosan kristályosodott ki, miként lehet bűnmegelőzés szempontjából is szerepe, netán visszatartó ereje egy nyilvános archívumnak, ahol nevet, arcot kaphatnak mindazok, akik a közösség úgymond sötét oldalát uralták eddig névtelenül és arctalanul, tehetős kiskirályaiként az éjszakának.

– *Ön hivatásos újságíró. Milyen típusú szakmai követelményeknek kell megfelelnie egy ilyen projektnek, ha az újságírói létforma és elvek irányából nézzük?*

– A (ki)szolgált közönség/közösség szempontjából az *aktív* újságírásban hiszek. A zszurnaliszta nem pusztán passzív szemlélője az eseményeknek, hanem tevékeny szereplője, különösen, ha a sajtóinformációkra nem egy egyszeri történésként tekintünk, hanem mint folyamatra, melynek van elő- és utóélete is, a hírben szereplő alanyoknak szó szerint is. Azaz az újságíró akkor is munkáját végzi, ha valamit nem ír meg, ezzel segítve elő, hogy például egy egyedi panasz a sértett számára kedvezően oldódjon meg.

Megtörtént, hogy a zsarolók a nyilvánosságtól való félelem miatt mondtak le mondvacsinált követeléseikről, az áldozatról leszálltak és bocsánatkéréssel váltak el tőle, cserébe az az eset nem jelent meg konkrétan a blogon. Téves úton jár, öncélú az az írástudó, aki ilyen kényes témák feldolgozásánál a bejegyzést vagy cikket tekinti végcélnek, s nem a konfliktus lehető legkedvezőbb megoldását. A cikk vagy bejegyzés ilyen értelemben csupán eszköz, de cél semmiképpen sem lehet. És igen, ebben a megközelítésben eszközként kell magára és szakmájára tekintenie az újságírónak akkor is, ha tudja, meg nem jelent cikkért sosem fog Pulitzer-díjat kapni. Néha le kell számolni saját egónkkal is, amihez, megvallom, kell némi önkritika, öngúny és (szakma iránti) alázat.

Nem bátor *újságíró* az, aki ilyen témákkal foglalkozni mer, hanem olyan *ember*, aki nek a félelmi ingerküszöbe magasabb. Nem szabad olyannak tévednie ilyen területre, aki hajlamos a rettegésre. Önpusztító és buta az ilyen újságíró, mert az állandó félelem felőröl, és nem is jó tanácsadó. Ez nem újságírói, hanem személyiségi sajátosság, ha lehet így fogalmazni. Személy szerint sosem féltem a fizikai fájdalomtól, ezért történhet meg, és csak ezért, hogy nem félek (ami nem azt jelenti, hogy ne lennék óvatos vagy körültekintő, hiszen a félelem természetes önvédelmi reakció, csak nálam a riasztó később kapcsol be!). De ez nem újságírói erény, hanem alkati vonás. Csak az, semmi több! Ezért téved az is, aki azt hiszi, én valamiféle székely Zorro lennék. Nem, erről szó sincs...

– *Ez egy olyan projekt, amelyik tíz évvel ezelőtt, magyar nyelvterületen még elképzelhetetlen lett volna. Milyen lehetőségei vannak az újmédiának a „hagyományos” audiovizuális és nyomtatott médiához képest?*

– Az intézményesült, hagyományos média – hacsak a tulajdonos nem érdekelt abban, hogy ilyen ügyekkel is foglalkozzon – nem igazán támogatja az oknyomozó újságírást, hiszen nagy a felelősség, a konfrontáció nem feltétlenül kifizetődő, a kisközösségi médiát képtelen eltartani az olvasó/hallgató/néző. A székelyföldi média a régió kicsinysege miatt nem tudja fenntartani magát csak a fogyasztóiból, szüksége van minden gazdasági-politikai érdekcsoportra. Nem mondhat le a helyi média azokról a pénzügyi forrásokról, melyeket a politikum teremthet számára. Kevés szereplős egymásrautaltság ez, ami nem kedvez annak, hogy feldolgozzuk azokat a témákat, melyek sértettjei nem helyi potentátok, hanem perifériára szorult csoportok csupán.

Közvetlen érdekeltisége csak a bűnüldözésnek van, azaz inkább lenne, mert Romániában, de Hargita megyében mindenképp a bűnügyi statisztikai mutatók javítása a teljesítmény mércéje. Ez pedig annak a gyakorlatnak kedvez, hogy inkább a tudunkkal történjenek kisebb kihágások, melyek fölött szemet hunyunk, ha cserében a nagy balhék más településen vagy inkább megyében történnek – ez is egy módszere a bűnmegelőzésnek. A román rendőrség székelyföldi gyakorlatára inkább ez jellemző. Miként az is, hogy nyelv- és helyismeret hiányában az informátoraink is bűnözőkből kerülnek ki, akik élnek, sőt vissza is élnek ezzel a helyzettel. A helyben szolgálatot teljesítő rendőrök nem egyszer szembesülnek azzal, hogy hiába járnak el valakivel szemben kisebb kihágások miatt, mégis makulátlanra mossák őket feletteseik, sőt még meg is róhatják a rendőrt. Érthető, hogy azt mondják: nem tehetek semmit...

Ebbe a környezetbe kiválóan be tud tagolódni a helyi média, így a nyilvánosság is ellenőrzött marad, az „amiről nem írunk/beszélünk, az nem is létezik” szellemében. És ebbe a viszonyrendszerbe „rondíthat” bele az újmédia, azaz az internet vagy divatosabban fogalmazva: a civil újságírás. Ma már Székelyföldön is elérhető, ha nem is minden lakos, de a véleményformálók zöme számára, ez történt a *Fekete-Fehérrel* is.

– *Aki belevág ilyesmibe, nyilván végiggondolja a pró és kontra érveket. Önnél mi került a két serpenyőbe? Változott-e ez menet közben?*

– Ez csak a személyes érintettség vagy veszélynek való kitettség szempontjából kérdés. Mivel azonban az elején eldőlt, szinte akaratom ellenére a forma – a névhez köthető egyszemélyes blog –, a mérleg egyik serpenyőjébe a *hallgatni*, a másikba a *beszélni* kerül. Nyilván az utóbbit választom.

– *Beszéljünk kicsit a blog tárgyáról, a bűnözésről, az alvilágról és tevékenységéről. Milyen típusú bűncselekmények hátterébe sikerült leginkább belátnia az elmúlt másfél-két évben? Volt-e olyasmi, amiről azt gondolta, a valóságban nem fog találkozni vele – hogy például „ez nálunk nem történhet meg”?*

– Gátlátalan garázdaság, zsarolás, lakás- és ingatlanmaffia típusú bűncselekmények, csalások, védelmi pénzek, lopott autókkal való kereskedés. A garázdaság a legszembetűnőbb, azaz például a nyílt utcai verekedések, melyeknek többnyire nincs semmilyen következménye az elkövetőkre nézve, mert hiénakként vonulnak, fenyegetnek, vernek össze esetleges tanúkat is (például a helyi unitárius lelkész esete). Szinte csak visszavont feljelentés van a helyi rendőrségen, alig akad olyan, aki vállalna egy bírósági szakaszig jutó hosszú eljárást. Védtelennek érzik magukat az emberek, illetve azzal hitegetik magukat, hogy ők biztosan nem válhatnak áldozattá. Márpedig többségük potenciális áldozat.

Székelyföld úgy működik, mint egy enklávó: nyelvi korlátok miatt a román alvilág nem tudta becsatornázni csak a helyi magyarokon keresztül. A legszembetűnőbb viszont a szervezettségük, hogy minden bűncselekmény-típusnak van már gazdája vagy felelőse. Működik a leosztás, érdekegyeztetés, kiegyezés, akár érdek- és terület-felosztás is köztük. Ügyvédeket, közjegyzőket, rendőröket „foglalkoztatnak”, profi módon gyártanak alibit vagy áldoznak be ún. csicskást, aki elviszi a balhét. Fedőmunkahelyeik vannak, hogy indokolni tudják a vagyont, cserébe bevédik a munkáltató szórakozóhelyeit.

Az alvilág szempontjából Székelyföld szürke folt volt az 1989-es változások utáni évtizedben is, de körülbelül 2002-re felnőtt egy új, helyi (tehát magyar és roma) bűnözői generáció, és megszervezték magukat. Ezt a helyzetet nem tudja kezelni Székelyudvarhely semmilyen szinten, sőt a helyi potentátók igekeznek tudomást sem venni a kialakult viszonyokról, mert az ő kitettségük, kiszolgáltatottságuk kisebb.

Székelyföld egelőre nem tud mit kezdeni a saját maga által kitermelt alvilággal, a 20–21. századi, azaz modern szervezett bűnözésnek nincs hagyománya a régi-

óban, ezért hiányoznak a civil szervezetek, eszközök is, melyekkel föl lehetne lépni az alvilággal szemben.

– *Milyen rétegek vannak leginkább kitéve az alvilág technikáinak? Kik válnak áldozatokká?*

– Perifériára szorult, szociális szempontból hátrányos, gyenge érdekérvényesítési jártassággal rendelkező rétegek. A negyven-negyvenöt ezres Székelyudvarhelyen ezt a réteget olyan öt-hét százalékra becsülöm, azaz két-háromezer ember jelentheti azoknak a csoportját, ahonnan kikerülnek az áldozatok. Ők elsősorban csalás és zsarolás útján válhatnak a lakás- vagy ingatlanmaffia áldozataivá.

Ők azok, akik információk és támogatás hiányában ún. ráutaló magatartással többnyire elő is segítik saját áldozattá válásukat. A baj, hogy miután már felismerik, hogy áldozatok, nincsen ahová fordulniuk. Ezek azok az emberek, akik egy panaszlevelet is nehezen írnak meg, speciális segélyszolgálat vagy civil kezdeményezés pedig nem létezik. Eddig háromszázezer forint gyűlt össze egy ingyenes jogi segélyszolgálat felállítására, de nem találok olyan civil szervezetet, amelyik a pénzt befogadná erre a tevékenységre.

– *Kapott néhány fenyegető telefonhívást, ezek hangfelvételét közzé is tette a blogon. Milyen módon működik a megfélemlítés a kortárs világban? Mit lehet tenni ellene?*

– Bár nem tudományos módszerességgel, de kriminalisztikai értelemben szinte szabályos profilt készítenek a kinézett áldozatról: valamely szenvedély ürügyén a bizalmába férkőznek, vagyonfelmérést követően megkonstruálják azokat a körülményeket, melyek előidézik a kiszolgáltatott helyzetet, melyben (először) vagy segítőként, vagy egyből fenyegetően lépnek fel. A félelem, a konfliktuskezelésben való járatlanság, a tájékozatlanság vezet a továbbiakban ahhoz, hogy tényleges áldozattá is váljon valaki. A közösség abban ludas, hogy nem próbál segíteni az ilyen helyzetben lévő embereknek, intézményes keretek között kellene tájékoztatni ezeket a csoportokat az őket fenyegető veszélyekről. És ami a legfontosabb, számukra is elérhető és megérthető kommunikációs szinten és csatornákon.

– *A zsarolások egyik fő eszköze már a diktatúra titkosrendőrségei korában is a család volt. Mennyiben vonta be családját az oknyomozások elindításával kapcsolatos döntésébe?*

– Az újságírói szakmával jár a fokozott kockázat is, ráadásul rám a nagyobb kockázatvállalás – de nem vakmerőség – alkatilag is jellemző, amit a család elfogadott, vagy kénytelen volt megérteni. Nyilván fölmértem a veszélyeket, a legenyhébb atrocitástól a legdurvábbig, netán tanúvédelmi programig is lejátszottam a lehetséges forgatókönyveket, szakemberekkel is.

Megvizsgáltuk azokat, akikkel fokozottan foglalkozom, és veszélyességükhöz, illetve kapcsolataikhoz igazítom a(z ön)védelmi mechanizmust is. Egyre többet tudok az ő köreikről, egyre több információ érkezik hozzám, ellenségeik nekem valamilyen szinten szövetségeseim, azaz sokan, egyre többen szívrogtatnak. Azért ne képzeljünk el Al Capone vagy ukrán/orosz maffia szintű maffiózókat, akiket én követek/figyelek, azok inkább maffiások – általam alkotott szóval élve –, akik inkább butaságuk miatt válhatnak veszélyessé.

– *Milyenek a tapasztalatai a nyomozó hatóságokkal vagy az igazságszolgáltatással való együttműködés kapcsán? Mennyire épül be az alvilág a hivatalos szervek struktúrájába?*

– Tekintettel arra, hogy a fenyegetések Magyarországon értek, illetékesség okán ott jelentettem föl őket, a rendőrségi eljárás fenyegetésem ügyében még folyik, többszöri jogsegélykérelem is kíséri amiatt, hogy két udvarhelyi „rosszfiú” is fenyegetőzött telefonon a budapesti mellett.

Magyarországi kapcsolataik is vannak családi, baráti szálak mentén, több területen is magyar alvilági kapcsolataik segítik áruhoz, például lopott autóhoz őket. Sikertült a csoportra ráirányítani a magyar rendőrség figyelmét, azaz a magyar rendőrséggel hatékonyabb az együttműködés. A román, azaz a Hargita megyei rendőrséggel viszont sokkal nehezebb. Bizalmatlanok, és én is az vagyok, ugyanis köreikből kerülnek ki a korrump rendőrök is, akik az udvarhelyi alvilággal együttműködnek. Inkább informális a viszonyunk, van egy-két magasabb rangú rendőr, akivel nem hivatalosan kommunikálok. Azt tudom, hogy napi szinten követik a *Fekete-Fehéren* megjelenő információkat, ami hasznos. Előbb-utóbb elindul valamilyen hivatalos kommunikáció is, mert ez elkerülhetetlen.

A helyi hatóságok viszont nem képesek fellépni ellenük, mert az intézmények mögött az éppen eljáró ember fél tőlük, legyen az rendőr, pénzügyőr, ellenőr, végrehajtó. A probléma túlnötte Székelyudvarhelyet.

– *Hogy működik a székelyföldi alvilág? Miben más, mint mondjuk az olasz maffia, az ukrán maffia, az amerikai gengszterek sokak számára csak a filmekből ismert világa? Vagy a lényeg, a módszerek mindenhol azonosak?*

– Nincs az egész régióra kiterjedő szervezett hálózat. Inkább kistérségekre, településekre szakosodott csoportok vannak, több szuverén személyiségű taggal, akiket többnyire a pillanatnyi érdek vesz rá az együttműködésre.

Székelyudvarhelyen létrejött egy csoport, amelyik bevezette a védelmi pénzek szedését, ami eddig alkalmoszerű volt. Ez a csoport öt-tíz főből áll, együtt erősek, fehér fegyverek használatától sem riadnak vissza, információim szerint lőfegyverrel is rendelkeznek. Sikertült nekik működő kapcsolatot kiépíteni a helyi cigány bűnözői csoportokkal, melyek családi-nemzetiségi alapon szerveződnek (négy-öt ilyen működik a városban), területeket és illetékességet osztanak meg, egyszóval megszervezték magukat. Ezért beszélhetünk már szervezett bűnözésről, melynek létét a Hargita megyei rendőrség tagadja, különben tehetetlenségével el kéne számolnia.

– *Amennyiben ez megítélhető: mennyire új és mennyiben a régi rendszerbe átnyúló az alvilág szerkezete Romániában vagy a Székelyföldön? Mi a viszony a romániai hálózatok között (akár a Kárpátokon túliakra is gondolok), illetve a magyarországiak között?*

– A trianoni traumával az alvilág leszámolt, a szervezett bűnözés szempontjából a székelyföldi–magyar egyesülés megtörtént, szervesen kötődnek egymáshoz. A schengeni határok miatt Székelyföld búvóhelyként is működik magyarországi körözöttek számára és fordítva. A román alvilághoz pedig többnyire a székelyföldi alvilágon keresztül vezet az út. Öröm az ürömben, hogy a provincia az alvilágra is kiterjed, nem tud még minden területen „versenyképes” lenni a székelyföldi alvilág, például román személyi okmányok hamisításában nem utaznak. De magyar okmányokat már tudnak vásárolni budapesti kapcsolataik révén.

– *Felmerül a lehetőség, hogy esetleg riválisok próbálják egymást lebuktatni a sajtó vagy akár a hatóságok áttételein keresztül. A romániai „nagy” sajtó szinte egyébről sem szól korrupciós ügyletek kapcsán. Ilyenkor mi a teendő? Volt már ilyen tapasztalata?*

– Igen, megjelenik az ellenérdekeltség ezen a szinten is, kerestek meg – nyilván nem közvetlenül – olyanok, akik vélhetően más települések alvilági csoportjaihoz tartoztak. A csíkszeredaiakat és marosvásárhelyieket is zavarja, hogy Székelyudvarhelyen létezik egy érinthetetlen csoport. Nekik például érdekük, hogy az udvarhelyi fiúk lebukjanak.

– *A bűnügyi újságírás bizonyos értelemben külön szakma. Kitől lehet ezt tanulni? Vannak-e mesterek? Vannak-e modellek?*

– Saját olvasatomban a bűnüldöző hatóságok eljárásrendjének és gyakorlatának ismerete elengedhetetlen a bűnügyi újságíráshoz, legalábbis nekem ez okozza a legtöbb fejtörést. Az általam választott „falat” kapcsán azonban sokkal inkább vagyok adatbányász vagy adathalász, mint bűnügyi/oknyomozó újságíró. Tehetségemet megvillantani (ha van nekem ilyen) az adatok feldolgozásában, rendszerezésében, értelmezésében tudom, ezért tekintek inkább folyamatként a *Fekete-Fehérre*, és nem bejegyzések vagy cikkek gyűjteményére.

– *Nemrég azt nyilatkozta, a blog egy új fázishoz érkezett, most már szükséges a helyszíni, adattári búvárkodás. Miért fontos ez, és mi volt a korábbi „munkafázis” szerepe?*

– Be kellett látnom, hogy az adatgyűjtés során nem veszélyeztethetem senki épességét, akkor sem, ha ez inkább vélt, mint valós félelem. A személyes adatokat tartalmazó kérelmeket nekem kell benyújtanom (pl. telekkönyvi kivonat, bírósági határozatok stb.), különben veszélybe sodorhatok mást. Személyekre vonatkozó adatgyűjtés következik, melyet nekem kell végezniem.

– *Mennyiben gondolja más közegben, más helyszíneken alkalmazhatónak, kiterjeszhetőnek a Fekete-Fehér projektet?*

– A bizalom az alapja a modellnek, és ez adja az értékét, netán hasznosságát is. A *Fekete-Fehér*hez hasonló blog kitűnő archívuma vagy bűnügyi térképe lehet egy településnek, ahol tájékozódni tudhat mindenki, aki áldozatközeli helyzetbe kerül. Divatos bűncselekmény-típusok, elkövetési helyszínek, bűnözők vagy gyanúba keveredettek tárháza lehet egy ilyen internetes felület. De igazán hatékony akkor lehet, ha sikerül együttműködni az adatbázis üzemeltetőjének a rendőrséggel, ügyészséggel, helyi önkormányzatokkal, civil szervezetekkel és a helyi médiával. Ehhez viszont el kell fogadni, tudomásul kell venni: megszületett és gyarapodik a székelyföldi alvilág.

– *Mit tart a Fekete-Fehér blog eddigi legnagyobb sikerének?*

– Hogy végre beszélünk a székelyföldi, saját alvilágunkról.

– *Egy ember civilként – és most a blog olvasóira vagy akár a nem olvasókra is gondolok – nem oldhat meg egy egész, ennyire komplex problémahalmazt. Mi az, amit megtehet mégis?*

– A félrefordulás, a homokba dugott fej nem megoldás. Csak a cselekvés módját kell megtalálni és ahhoz igazítani, amit és amennyit hajlandóak vagyunk vállalni magunkért, egyenként. Székelyföldnek föl kell ismernie, hogy védtelen saját alvilágával szemben, az önvédelemhez a civil és intézményes kereteket meg kell teremteni. Nem lehet kizárólag az egyénre (áldozat, tanú) hárítani annak felelősségét, hogy bátran, jogkövetően járjon el, álljon ki akkor, ha ezért a közösség nemhogy jutalmazni nem tudja, de a testi épességét sem tudja garantálni. A rendőrség és igazságszolgáltatás sem!